

**МАРАЛЬНА-ВЫХАВАЎЧАЯ ТРАДЫЦЫЯ
БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ СЯРЭДНЯВЕЧЧА**

В.С.Болбас, С.В.Болбас

Мазырскі дзяржаўны педагагічны інстытут

У сілу гістарычных прычын эпоха сярэднявечча ў развіцці цывілізацыі была эпохай маральна-этычных пошукаў у напрамку больш дасканалай арганізацыі грамадскага быцця. Беларуская літаратура, як і іншыя ўсходнеславянскія літаратуры, якія зараджаліся ў гэты перыяд, палажыла ў падмурак свайго фарміравання маральна-выхаваўчы аспект. Маральна-павучальным сэнсам быў прасякнуты, бадай, кожны радок твораў айчынных пісьменнікаў. Паказальным у гэтым плане з’яўляецца літаратурная спадчына аднаго з вялікіх пачынальнікаў – Кірылы Тураўскага. Айчынны Златаслоў атаясамліваў служэнне Богу з маральна-духоўным самаўдасканаленнем і ў гэтым бачыў сэнс чалавечага жыцця. Узровень маральнасці асобы, па яго перакананню, залежыць ад уласных намаганняў кожнага. Неабходнай жа і абавязковай умовай маральнага развіцця індывіда з’яўляюцца мудрасць, розум і веды для ўзбагачэння, удасканалення якіх самым надзейным і дзейным сродкам з’яўляюцца кнігі. Кірыл Тураўскі пераконваў, што авалоданне багаццем кніжных ведаў аднолькава неабходна людзям любых узростаў і саслоў’яў.

Францыск Скарына таксама галоўную мэту выкарыстання кніжнага багацця бачыў у фарміраванні дасканаллага чалавека. Прычым, дасканаласць разумелася ім у першую чаргу як маральна-духоўная дасканаласць. У сваіх прадмовах і пасляслоўях першадрукар тлумачыць, што галоўным крытэрыем маральнасці чалавека з’яўляюцца канкрэтныя справы, зробленыя дзеля агульнага добра. Мэты і змест маральнага выхавання Ф.Скарына прапануе скіраваць у агульначалавечым накірунку. Паняцці добра, справядлівасці, чалавекалюбства ён хоча распаўсюдзіць не толькі на прадстаўнікоў

пэўных саслоў’яў, ці братоў у Хрысце, а нават і на “іноверцев”, гэта значыць людзей наогул. У сваіх творах Ф.Скарына спрабуе распрацаваць і асноўныя шляхі маральнага выхавання. Побач з развіццём мудрасці як падмурка духоўнага развіцця, ён значнае месца ў фарміраванні маральнасці асобы адводзіць “методу прыкладу”.

Сучаснік Ф.Скарыны паэт-лацініст Мікола Гусоўскі лічыць, што сіла духу ёсць сапраўдная моц кожнага чалавека і любой дзяржавы. Ён засяроджваў увагу на тым, што дзейным метадам маральнага выхавання з’яўляюцца практыкаванні і ў тым ліку прывучэнне ў здзяйсненні канкрэтных высокамаральных учынкаў. Маральная загартоўка, на думку паэта, з’яўляецца важным фактарам устойлівасці адпаведных паводзін. У паэме “Жыццё і подзвігі святога Гіяцынта” ён паказвае, як знешне здавалася б трывалыя ўстоі хрысціянскай веры былі ўшчэнт разбураны эпідэміяй чумы. У экстрэмальнай сітуацыі людзі звярнуліся да элементаў паганскай веры.

Аўтар першай славянскай граматыкі Лаўрэнцій Зізаній лічыў, што эфектыўнасць маральнага выхавання можа быць дасягнута ў тым выпадку, калі выхаванцам будзе зразумелы і даступны змест маральна-этычных ведаў і норм, якімі хочучь іх узбагаціць выхавальнікі. Глыбокія маральна-этычныя веды будуць садзейнічаць выпрацоўцы адпаведнай маральнай свядомасці, якая з’яўляецца асновай унутраных перакананняў асобы. Такім чынам, маральныя правілы грамадства выступаць не столькі знешнімі рэгулятарамі паводзін, а дапамогуць пашырэнню свабоды волі індывіда, якая не можа выходзіць з рэчышча вартасных арыентацый грамадства.

Падыходы айчынных пісьменнікаў сярэднявечча як бы падагульняў Сімяон Полацкі, які ў сваіх мастацкіх і філасофска-педагагічных творах малюе маральны ідэал асобы, раскрывае змест, шляхі і сродкі маральнага выхавання і патрабаванні да яго практычнай арганізацыі. Паэт указвае, што пры выхаванні асобы аднолькава важна ўздзейнічаць на свядомасць і пачуцці выхаванцаў. Эмацыянальнае ўздзеянне на чытача мастацкіх твораў дапама-

гае пераходу маральных ведаў у цвердыя перакананні. У гэтым плане Сімяон Полацкі засяроджвае ўвагу як на ўнутраным змесце твораў, так і на знешнім іх афармленні.

Паэт паказвае, што маральнасць асобы не перадаецца ў спадчыну, а з'яўляецца вынікам працы над сабой кожнага чалавека. Строга і няўхільна кіруюцца ён асноўнымі пастулатамі этыкі сярэднявечча і ментальнай асаблівасцю продкаў, калі ў абсалют узводзіць скіраванасць да супольнасці, абшчыннасці, агульнага добра. Мастацкае ўвасабленне агульначалавечых маральных заветаў у вобразах і ўчынках літаратурных герояў дапамагло Сімяону Полацкаму даходліва і пераканаўча паказаць, што ігнараванне індывідам маральных патрабаванняў грамадства заўсёды прыносіць шкоду і сабе і іншым.

Раскрываючы асноўныя станоўчыя якасці асобы, якія дапамагаюць чалавеку ўзняцца да вяршынь духоўнай дасканаласці, С.Полацкі акцэнтуюе ўвагу і на адмоўных рысах і якасцях. Прычым апошнія, на думку паэта, з аднаго боку перашкаджаюць маральнаму развіццю асобы, а з іншага іх пераадоленне гартуе і мацуе дух чалавека. Сімяон Полацкі прыходзіў да слушнай высновы, што пачынаць выхаванне патрэбна з маленства. А перавыхаванне – шлях даволі цяжкі і не заўсёды выніковы.

Такім чынам, у беларускай літаратуры эпохі сярэднявечча досыць поўна і ўсебакова асвятляліся пытанні маральнага выхавання асобы. Творчыя набыткі айчынных пісьменнікаў і сёння маюць важнае не толькі пазнавальнае значэнне. Іх асобныя ідэі і падыходы можна з поспехам выкарыстоўваць у арганізацыі маральнага выхавання падростаючых пакаленняў.